

3.2. A VÁLLALATI VERSENYPÉSSÉG TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI

KOREN MIKLÓS, VERECKEI ANDRÁS & SZILÁGYI BÁLINT

Bevezetés

A magyar gazdaság térbeli szerkezete tartósan egyenlőtlen. A posztszocialista országokban a fővárosok domináns szerepet töltenek be (*Brühlhart–Koenig*, 2006). Magyarországon ezt a koncentrációt történeti okok is felerősítették: *Nagy* (2022) kimutatja, hogy az első világháború utáni határváltozások a kereskedelmet Budapest köré terelték, tartós urbanizációs és fejlődési előnyt adva fővárosnak. E hagyaték máig formálja a területi különbségeket.

A rendszerváltás óta eltelt három évtizedben a konvergencia jelei alig látszanak. Számos mutatóban inkább a polarizáció erősödik, különösen a külföldi tulajdon és az exporttevékenység térbeli koncentrációjában. Ez a mintázat eltér a klasszikus növekedésméletek (*Barro–Sala-i-Martin*, 1995, *Solow*, 1956) konvergenciavárakozásaitól, és inkább az új gazdaságföldrajz (*Baldwin és szerzőtársai*, 2011, *Fujita–Thisse*, 2002, *Krugman*, 1991) által leírt agglomerációs mechanizmusokat tükrözi.

Elemzésünk négy versenyképességi mutató – a mikro- és kisvállalatok (MKV) aránya, a külföldi tulajdon, a munkatermelékenység és az exportintenzitás – regionális eloszlását vizsgálja a 2019-es vállalati mérlegadatok alapján. E mutatók segítenek megkülönböztetni a strukturális eltéréseket (vállalati méret, tulajdonosi szerkezet) a tényleges termelékenységi szakadékoktól.

Kutatásunk újdonsága, hogy a területi tipológiában kifejezetten figyelembe vesszük az ipari parkokat. Fejlesztésük az 1990-es évek végétől a magyar területfejlesztési politika egyik fő eszköze volt (*Kecskés*, 2014). A korábbi tanulmányok jellemzően egy-egy régiót vizsgáltak, átfogó statisztikai összevetés eddig

nem készült. Az ipari parkok modern termelési kapacitásokat vonzottak vidékre, ám gyakran elszigetelt ipari enklávékként működnek, gyenge helyi beágyazottsággal.

A nagy, külföldi tulajdonú és exportáló cégek fővárosi és ipari parki koncentrációja nemcsak a termelékenységben, hanem a munkakörök összetételében és a munkahelyek sűrűségében is megjelenik: a gazdasági centrumokhoz közelebb nagyobb a foglalkoztatási sűrűség és a jobb készségeket igénylő állások aránya, míg a mikro- és kisvállalatok által dominált régiókban a munkaerő-kereslet széttagoltabb, és alacsonyabb hozzáadott értékű.

A tanulmány ismerteti az adatforrásokat és a regionális kategorizálás módszertanát, majd elemzi Budapest dominanciáját és az agglomeráció térbeli szerkezetét. Ezt követi a megyeszékhelyek teljesítményének értékelése, az ipari parkok szerepének bemutatása és a kelet–nyugati különbségek feltárása.

Adatok és módszertan

Adatforrás és mintavétel

Elemzésünk a Macromanagers kutatócsapata által létrehozott [Mérleg-LTS adatbázisra](#) épül,¹ amely a magyar vállalatok teljes körű mérleg- és eredménykimutatás adatait tartalmazza. A vizsgálat során 2019-re koncentrálunk, mivel ebben az évben még teljes körű és megbízható exportadatok állnak rendelkezésünkre, ugyanakkor a koronavírus-válság torzító hatásai még nem jelentkeznek. Induló mintánk közel 420 000 vállalat adatait tartalmazza.

Kizártuk a pénzügyi szektort (TEÁOR K), mert versenyképességi mutatói nem hasonlíthatók a reálgazdasági szereplőkéhez. A lokációs adatok a Macromanagers kutatócsapata által létrehozott [Cégjegyzék-LTS adatbázisból](#)² származnak, amely a vállalati székhelyek pontos címét is tartalmazza. A két forrás

¹ HUN-REN KRTK (terjesztő): Mérleg LTS [Adatbázis]. Közreműködő: CEU MicroData, kiadta: Opten Zrt, Budapest, 2024.

² HUN-REN KRTK (terjesztő): Cégjegyzék LTS [Adatbázis]. Közreműködő: CEU MicroData, kiadta: Opten Zrt, Budapest, 2024.

összekapcsolása után 407 430 vállalat maradt az elemzési mintában.

Az adattisztítás során több, a robusztusságot szolgáló döntést hoztunk. A hiányzó exportértékeket nullának tekintettük. A hiányzó foglalkoztatási adatokat 1 fővel pótoltuk, feltételezve, hogy legalább a cégvezető dolgozik a vállalatnál (gyakran nem főállásban), ami feltehetően felfelé torzítja a tényleges foglalkoztatást. A hiányzó árbevétel 0-val pótoltuk. A hozzáadott értéket az árbevétel és az aktivált saját teljesítmények összegéből, az anyagköltség levonásával számítottuk, majd valamennyi értéket a termelői árindex segítségével 2022. évi árszintre hoztuk.

Regionális kategóriák kialakítása

A magyar településszerkezet hierarchikus: a főváros dominanciáját erős regionális központok és vidéki térségek egészítik ki. Budapest 23 kerületét egységes gazdasági térrésként kezeljük, míg Pest megyét – a NUTS2 régiós besorolása alapján – a fővárostól elkülönülten kezeljük és így vizsgáljuk meg agglomerációs szerepét. A kelet–nyugati felosztást a Duna vonala mentén határozzuk meg, összhangban a KSH makrorégiós besorolásával: az „Alföld és Észak” (1253 település) képezi a keleti, a „Dunántúl” (1714 település) pedig a nyugati országrészt. A megyei jogú városokat járási munkaerő vonzáskörzetükkel összevontan kezeljük, mert az adminisztratív városhatárok nem esnek egybe a gazdasági agglomerációkkal. Az egyéb városokat és a községeket külön kategorizáljuk, az ipari parkkal rendelkező településeket pedig önálló csoportként jelöljük ki.

A *Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara* (2024) és a kormányzati nyilvántartás alapján 286 ipari, technológiai vagy logisztikai parkot azonosítottunk 186 településen (*Magyarország Kormány, 2019*)).

Végso kategóriarendszerünk 10 csoportból áll: Budapest, Pest megye, megyei jogú városok vonzáskörzetei, ipari parkok, egyéb városok és falvak – az utóbbi négy mind kelet–nyugati bontásban (lásd később *1. táblázat*). Noha Érd hivatalosan megyei

jogú város, elemzésünkben Pest megye részeként jelenik meg.

Versenyképességi mutatók definíciója

Négy versenyképességi mutatót számítunk ki. A külföldi tulajdonú vállalatokban dolgozók aránya kulcsfontosságú, mert a magyar gazdaság duális szerkezetében meghatározó a külföldi vállalatok szerepe. Ami külön érdekes, hogy ez a függőség hogyan oszlik meg térben. A mikro- és kisvállalatokban dolgozók aránya (50 fő alatti cégeknél dolgozók aránya) azért lényeges, mert a kisebb vállalatok átlagosan kevésbé versenyképesek és termelékenyek, így munkahelyteremtő képességük is korlátozottabb. Mindkét mutató a *foglalkoztatottak arányát* méri, nem a vállalatok számát.

A munkatermelékenységet az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott értéként definiáljuk, millió forint/fő egységben (2022. évi áron), mert ez jelzi a régiók tényleges jövedelemtermelő képességét. Az exportintenzitást az exportárbevétel és a teljes árbevétel arányaként mérjük; ezt viszonylag objektív versenyképességi mutatónak tekintjük.

Eredmények

Eredményinket a *3.2.1. táblázat* foglalja össze (lásd következő oldal).

Budapest dominanciája

Budapest munkatermelékenysége 15,0 millió forint/fő, ami 19 százalékkal magasabb az országos átlagnál. Budapesti közepétől távolodva a foglalkoztatás és a vállalatsűrűség kilométerenként 23–25 százalékkal csökken, a munkatermelékenység pedig 2,5 százalékkal (*3.2.1. ábra*). Ez összhangban áll a nemzetközi tapasztalatokkal: *Martin és szerzőtársai* (2011) hasonló nagyságú termelékenységi gradienst dokumentálnak Franciaországban.

A fővárosi agglomeráció térbeli szerkezete

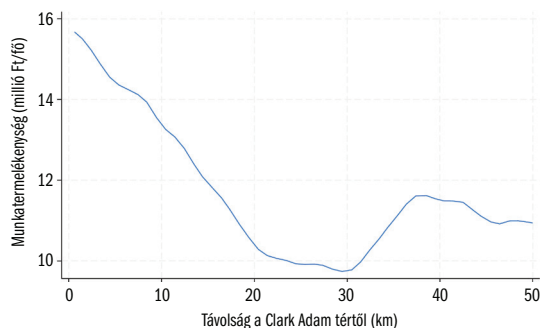
Budapest gazdasági tere koncentrikus gyűrűket rajzol ki. A belváros rendkívül aktív, sűrűn lakott, magas vállalatsűrűséggel – itt találhatók a nagy szol-

3.2.1. táblázat: Versenyképességi mutatók regionális eloszlása

Regionális csoport	Versenyképességi mutatók				A vállalatok száma (darab)
	MKV-arány (százalék)	Külföldi tulajdon (százalék)	Munkatermelékenység (millió forint/fő)	Export-intenzitás (százalék)	
Budapest	46,4	29,3	15,0	24,5	149 268
Pest megye	54,5	30,4	11,2	24,1	63 783
Megyei jogú városok (kelet)	51,2	20,1	9,6	35,0	52 887
Megyei jogú városok (nyugat)	43,7	35,0	13,1	53,3	54 319
Ipari parkok (kelet)	39,9	31,0	12,0	50,2	17 767
Ipari parkok (nyugat)	44,2	32,6	12,5	44,3	13 845
Városok (kelet)	62,4	11,3	10,2	16,6	12 808
Városok (nyugat)	42,4	41,4	10,1	42,9	10 928
Községek (kelet)	69,4	7,2	8,4	14,5	15 968
Községek (nyugat)	63,2	25,5	10,7	26,6	15 857
Összesen	48,9	28,4	12,6	32,3	407 430

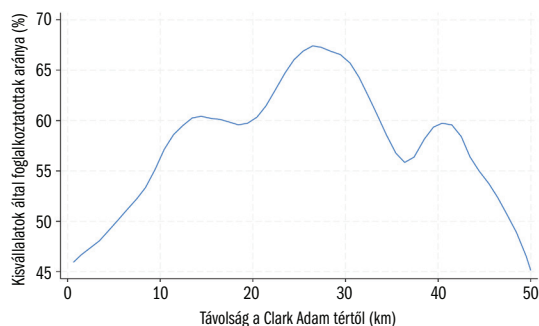
Megjegyzés: MKV-arány = mikro- és kisvállalatok aránya (50 fő alatt). Külföldi tulajdon = végső tulajdonos külföldi. Munkatermelékenység = hozzáadott érték/foglalkoztatott (2022. évi áron). Exportintenzitás = export árbevétel aránya.

3.2.1. ábra: Munkatermelékenység alakulása a Budapesttől mért távolság függvényében

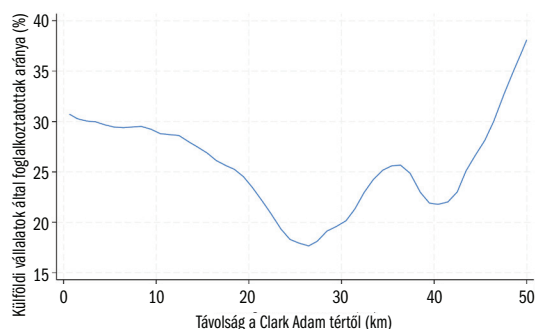

gátlató központok és irodaházak. A 6 kilométeres körgyűrű nagyjából a külső körút (Róbert Károly, Hungária és Könyves Kálmán körút) vonalát jelöli; ezen belül a termelékenység magas, az exporttevékenység alacsony, mivel kevés a feldolgozóipari cég.

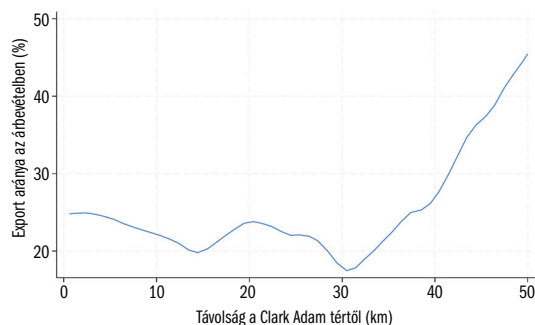
3.2.2. ábra: A mikro- és kisvállalatok arányának alakulása a Budapesttől mért távolság függvényében

3.2.3. ábra: A külföldi tulajdon alakulása a Budapesttől mért távolság függvényében

3.2.4. ábra: Exportintenzitás alakulása a Budapesttől mért távolság függvényében

A mikro- és kisvállalatok aránya a távolsággal nő: a központban 40–50 százalék körüli, a peremkerületekben eléri a 60–65 százalékot – a kis helyi vállalkozók és szolgáltatók dominanciájával (3.2.2. ábra). A külföldi tulajdon aránya ezzel szemben fordított

mintázatot követ: a belvárosban közel 30 százalék, és kifelé haladva fokozatosan csökken (3.2.3. ábra).

Az exportintenzitás a 15–25 kilométeres gyűrűben csúcsosodik, az M0 autópálya vonalában (3.2.4. ábra). Itt koncentrálódnak a logisztikai központok és a gyártó telephelyek, mivel az agglomeráció különösen fontos az exportáló vállalatok számára (Békés–Harasztosi, 2013). Az 50 kilométeres körzeten túl már más városok – például Székesfehérvár és Tatabánya – vonzása érvényesül.

A megyei jogú városok paradoxona

Budapest vonzáskörzetének elemzése után a megyei jogú városok környezetét vizsgáljuk. Amint az 3.2.1. táblázatból látható, a megyei jogú városok járási munkatermelékenysége vegyes képet mutat: keleten 9,6, nyugaton 13,1 millió forint/fő. Meglepő módon a keleti megyei jogú városok termelékenysége elmarad az országos átlagtól (12,6 millió forint/fő), holott ezek a városok régióik gazdasági központjai. A paradoxon a külkereskedelem relatív hiányával magyarázható: a keleti megyei jogú városok exportintenzitása mindössze 35,0 százalék, szemben a nyugati megyei jogú városok kiemelkedő 53,3 százalékaival – utóbbiak jobban kihasználják a nyugati országrész kedvező földrajzi helyzetét (Coşar–Demir, 2016, Coşar–Fajgelbaum, 2016).

Az ipari parkok kettős szerepe

A nyugati és a keleti ipari parkok termelékenysége is az országos átlag körül alakul. Exportintenzitásuk azonban kiemelkedő: keleten 50,2, nyugaton 44,3 százalék – jóval meghaladva Budapest 24,5 és az országos 32,3 százalékos értékét (lásd 3.2.1. táblázat). Ezek a számok arra utalnak, hogy a termelő-összeszerelő tevékenységek az ipari parkokban koncentrálnak, és jelentős helyi gazdasági potenciált teremtenek.

Tartós kelet–nyugat különbségek

A kelet–nyugati különbség a megyei jogú városok és a községek kategóriájában érhető tetten. Az ipari parkok és egyéb városok esetében nem találunk számottevő eltérést Kelet- és Nyugat-Magyarország között.

Következtetések

Elemzésünk három fő tanulsággal szolgál a magyar gazdaság térbeli szerkezetéről. Először is a településhierarchia szorosan leképezi a gazdasági fejlettséget. Budapest munkatermelékenysége toronymagasan vezet, majd az ipari parkok és megyei jogú városok, az egyéb városok és végül a községek következnek. Ez a hierarchikus mintázat minden versenyképességi mutatóban megjelenik, ami az agglomerációs előnyök tartós szerepére utal.

Másodszor, a keleti megyeszékhelyek alulteljesítenek. Míg azt várnánk, hogy a regionális központok húzóerőt jelentsenek, a keleti megyei jogú városok termelékenysége elmarad az országos átlagtól, és exportintenzitásuk messze alatta van a nyugati társaiénak. Ez arra utal, hogy a közigazgatási központi szerep önmagában nem elég a gazdasági dinamizmus megteremtéséhez.

Harmadszor, az ipari parkok kiegyenlítő szerepet játszanak a területi fejlődésben. Míg más mutatókban jelentős kelet–nyugati szakadék látszik, az ipari parkok termelékenysége közel áll egymáshoz. Exportintenzitásuk mindkét országrészben kiemelkedő. Az ipari parkok képesek modern termelési kultúrát vinni a hátrányosabb térségekbe is.

Eredményeink az új gazdaságföldrajz elméleteit támasztják alá: a piac önmagában nem vezet területi konvergenciához, sőt az agglomerációs előnyök a polarizációt erősítik. Az ipari parkok példája ugyanakkor azt mutatja, hogy célzott fejlesztéspolitikával a centrum–periféria különbségek mérsékelhetők.

Hivatkozások

- BALDWIN, R.–FORSLLID, R.–ROBERT-NICOUD, F.–OTTA-VIANO, G.–MARTIN, P. (2011): *Economic geography and public policy*. Princeton University Press, Princeton.
- BARRO, R. J.–SALA-I-MARTIN, X. (1995): *Economic growth*. McGraw-Hill.
- BÉKÉS GÁBOR–HARASZTOSI PÉTER (2013): *Agglomeration premium and trading activity of firms*. *Regional Science and Urban Economics*, Vol. 43. No. 1. 51–64. o.
- BRÜLHART, M.–KOENIG, P. (2006): New economic geography meets Comecon: *Regional wages and industry location in central Europe*. *Economics of Transition*, Vol. 14. No. 2. 245–267. o.
- COŞAR, A. K.–DEMİR, B. (2016): *Domestic road infrastructure and international trade: Evidence from Turkey*. *Journal of Development Economics*, Vol. 118. 232–244. o.
- COŞAR, A. K.–FAJGELBAUM, P. D. (2016): *Internal geography, international trade, and regional specialization*. *American Economic Journal: Microeconomics*, Vol. 8. No. 1. 24–56. o.
- FUJITA, M.–THISSE, J.-F. (2002): *Economics of agglomeration: Cities, industrial location, and regional growth*. Cambridge University Press.
- GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYEI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA (2024): *Nyilvántartás az ipari, technológiai és logisztikai parkokról* [Dataset].
- KECSKÉS PETRA (2014): *Az ipari parkok fejlődési sajátosságai és értelmezési különbségei a generációk véleményének tükrében*. *Tér – Gazdaság – Ember*, 2. évf. 2. sz. 37–52. o.
- KRUGMAN, P. (1991): *Increasing returns and economic geography*. *Journal of Political Economy*, Vol. 99. No. 3. 483–499. o.
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA (2019): *Ipari parkok listája* [Dataset].
- MARTIN, P.–MAYER, T.–MAYNERIS, F. (2011): *Spatial concentration and plant-level productivity in France*. *Journal of Urban Economics*, Vol. 69. No. 2. 182–195. o.
- NAGY, D. K. (2022): *Trade and urbanization: Evidence from Hungary*. *American Economic Journal: Microeconomics*, Vol. 14. No. 3. 733–790. o.
- SOLOW, R. M. (1956): *A contribution to the theory of economic growth*. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70. No. 1. 65–94. o.